

ASiantuntijalausunto

VNS 4/2021 VP Valtioneuvoston sisäisestä turvallisuudesta.

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Suomen Syyttäjäyhdistys ry:ltä (myöh. SSY) kirjallista asiantuntijalausuntoa asiasta.

SSY edustaa yli 80 prosenttia Suomen syyttäjistä.

Selonteon mukaan tavoite on säilyttää Suomi maailman turvallisimpana maana. Kansalaisten kokema luottamus viranomaistoiminnan oikeudenmukaisuuteen on keskeinen turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta luova tekijä. Oikeusvaltion ydintä ei saa vaarantaa. Sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen on yksi tärkeimmistä valtion tehtävistä. Näistä tavoitteista ei voi olla erimieltä.

Kansalaisten luottamusta viranomaistoimintaan pitää tukea. Sen lisäksi, että havaittuihin rikoksiin puututaan tehokkaasti ja ilmoitukset niistä otetaan vastaan, pitää rikosten jälkiselvittelyt (esitutkinnat) myös tehdä asianmukaisesti ja tehokkaasti siten, että syyttäväviranomaisella on mahdollisuus niiden perusteella toteuttaa rikosvastuuta tekemällä asianmukaiset syyteharkintaratkaisut.

Naapurimaassamme Ruotsissa on yhteiskunnassa yhteisesti päätetty, ettei oikeusvaltiosta ja -turvasta tingitä. Joissain maissa maailmassa on nähtävissä, etteivät ankarat rangaistukset toimi, jos puututaan vain marginaaliseen määrään juttuja.

Kyse ei saa olla pelkästä pyrkimyksestä. Nämä asiat tulisi taata kansalaisille eikä näitä asioita saa pitää itsestään selvyyksinä. Tavoitteilla ja osoitetuilla määrärahoilla on kuitenkin merkittävä ristiriita.

Nykyisellä määrärahasolla ja henkilöstöresursseilla Syyttäjälaitos on kriisiytynyt. Henkilöstö on voimakkaasti sitoutunut hoitamaan Syyttäjälaitoksen asioita, mutta henkilöstön määrä ei riitä. Tällä hetkellä syyttäjiä on noin 400.

Syyttäjien määrää on nostettava vähintään 450:een, mutta todellinen tarve olisi 500 syyttäjää. Syyttäjien määrän nostaminen 450 syyttäjään vaatisi noin 5,3 mme euron pysyvän tasokorotuksen. Rikosasoiden vaativuuden nopea nousu vaatisi todennäköisesti 500 syyttäjän määrää Suomeen. Se vaatisi noin 10 mme tasokorotusta syyttäjälaitokselle. Ensi vuoden talousarvioehdotuksessa Syyttäjälaitoksen määrärahoja ollaan kuitenkin vähentämässä!

Syyttäjälaitoksessa on tehty kaikki tehostamistoimenpiteet, jotka voidaan tehdä. On tehty organisaatiouudistus, jossa syyttäjälaitoksesta tehtiin yksi virasto. Näin resursseja voidaan käyttää mahdollisimman tehokkaasti koko maassa. Syyttäjälaitoksessa on myös esimerkiksi perustettu erikoissyyttäjäjärjestelmä vaativia ja aikaa vieviä juttuja varten, keskitetty talous- ja henkilöstöhallinto ja hyödynnetty uusia prosessisääntöjä, kuten videoyhteyksiä ajansäästämiseksi ja keskitetty nopeasti käsiteltävät asiat omaan yksikköönsä.

Tuntuu, että myös oikeudenhoidossa tarvittaisiin oma käsittelytakuuaja ja resurssimääritelmät.

Koko oikeudenhoidonketjun toimintaedellytykset on turvattava. Tämä tuodaan esille myös selvityksen kohdassa 5.10.8. Rikoksia tapahtuu aina ja tulee aina tapahtumaan, pelkkä ennaltaehkäisy ei ole riittävää. Myös tapahtuneisiin asioihin on puututtava uskottavasti. Muutoin on vaarana kansalaisten luottamuksen rapistuminen, joka johtaa pahimmillaan oman käden oikeuteen ja siten yhteiskuntarauhan ja sisäisen turvallisuuden olennaiseen huonontumiseen.

Selonteossa kerrotaan rikosasioiden vaativuuden voimakkaasta kasvusta, esitutkinta- ja oikeudenkäyntiaineistojen laajentumisesta ja oikeudellisten ongelmien monipuolistumisesta. Ne ovat merkittävästi lisänneet syyttäjien työmäärää ja aiheuttaneet merkittäviä haasteita Syyttäjälaitoksen toiminnalle, kohta 3.6.10.

Tähän samaan asiaan liittyy myös se, että viranomaisten turvallinen työympäristö on varmistettava sekä turvattava uhkatilanteiden kohdalla, mutta myös asianmukaisten työtilojen kautta. Lainsäädäntöä maalittamisen kieltämiseksi on kehitettävä. Toimitilojen tulee olla sellaiset, että tehokas, tietoturvallinen ja tuloksekas työ on mahdollista. Se vaatii yksilötyötiloja, joissa kyetään tekemään keskittymistä vaativaa työtä.

Kohdassa 3.6.10 on kerrottu Syyttäjälaitoksen tunnuslukuja. Todellisuudessa Syyttäjälaitos ei kykene näillä määrärahoilla tekemään sille tulevia töitä. Esimerkiksi lokakuun alussa 2021 on yli 6100 avoinna olevaa asiaa, jotka ovat olleet syyteharkinnassa yli 6 kuukautta. Vuoden 2020 luku oli 3 568. Määrä on radikaalisti kasvanut. Yli vuoden syyteharkinnassa olevia asioita lokakuun alussa oli 1222 juttua. Vuoden 2020 luku oli 626 asiaa. Tämäkin määrä on siis rajusti kasvanut. Ratkaisematta olevia asioita oli toukokuussa 2021 noin 17 000, vuoden 2021 vastaava luku on lähes 18 400. Kasvua oli vuodesta 2020 vuoteen 2021 yli 6000 asiaa. Syyttäjälaitokseen vuosittain tulevien juttujen kokonaismäärä on noin 90 000 asiaa. Avoinna on siis noin 20 prosenttia asioista. Kun vielä muistetaan, että poliisilla on tutkinnassa olevien resurssivajeiden vuoksi kymmeniä tuhansia avoinna olevia rikosasioita, on sieltä odotettavissa lisää painetta, kun poliisi saa lisää määrärahoja.

Syyttäjälaitos tarvitsee määrärahoihinsa tasokorotuksen. Vertailun vuoksi ohessa linkki, mistä nähdään, miten Ruotsissa suhtaudutaan ja toimitaan, kun havaitaan, että Syyttäjälaitos ei pysty henkilömäärällään vastaamaan lisääntyneeseen työmäärään.

<https://www.aklagare.se/nyheter-press/aktuellt-pa-aklagarmyndigheten/rekordmanga-nya-aklagare-anstallda/>

Artikkelista ilmenee, miten Ruotsissa heti lisätään 150 syyttäjää. Huomattavaa on sekin, että Syyttäjälaitoksen kokonaishenkilömäärä on 1700 eli kolme kertaa enemmän kuin Suomessa, jossa tänä vuonna htv-määrä on 580. Väestömäärähän Suomen ja Ruotsin välillä on alle kaksinkertainen (5,5/10,35 miljoonaa). Sekä Suomessa että Ruotsissa syyttäjän työtehtävät ovat samankaltaiset, joten mitään syytä tällaiselle eroon ei ole.

Käytännössä asiat hoituvat edes siedettävästi siksi, että syyttäjät venyvät yhteiskunnan hyväksi ja tekevät työajattomina ylipitkää työpäivää. Henkilöstön keskuudesta ilmenee, että usein töitä tehdään viikonloppuisin ja keskimäärin noin 6 pv/viikko. Se perustuu ammattilpelyteen, velvollisuudentuntoon ja vastuunkantoon. Pidämme erittäin tärkeänä, että yhteiskunta toimii ja kaikilla on turvallista. Olemme samaa mieltä siitä, että rikokset pitää selvittää ja tekijät saattaa asianmukaiseen vastuuseen. Siihen pitää kuitenkin yhteiskunnan päättäjien antaa riittävät voimavarat. Jokaisella kansalaisella on oikeus odottaa, että hän saa veroillensa asiallisena vastineena toimivan oikeusvaltion, jossa rikosoikeudellisesta vastuusta huolehditaan.

Vaativat rikosasiat vievät myös entistä suuremman osuuden syyttäjien työmäärästä ja vaativat koko ajan syyttäjien resursseja esitutkintayhteistyönä, syyteharkinta-aikana ja oikeudenkäynneissä eri oikeusasteissa. Näiden asioiden hoitaminen voi myös vaatia useiden syyttäjien yhteistyötä. Pahimmillaan tällaisen asian istunnot ovat vieneet syyttäjien työaikaa jopa vuoden käräjäoikeudessa ja toisen vuoden hovioikeudessa. Vaativien rikosasioiden käsittelyt sitovat entistä enemmän resursseja ja käsittelyajat pitenevät. Syyttäjälaitoksen painotetun työmäärävertailun mukaan vuosina 2005 – 2020 työmäärä kasvoi noin 40 prosenttia! Vaativien asioiden osuus työmäärästä on 60 %. Esimerkkeinä digitalisaation aiheuttamista valtavista tutkintakokonaisuuksista on mm. Vastaamo-asia, jossa asianomistajia on yli 25 000 tuhatta ja salattujen verkkojen huumausainemyyntiverkostot. Vastaamo-asian valtavuutta voi pohtia miettimällä sitä, jos istuntopäivässä ehditään käsitellä 10 asianomistajan asia menee käsittelyyn jopa 20 vuotta!

Henkilöstömäärä, varsinkaan syyttäjien määrä, ei ole kasvanut ollenkaan siinä suhteessa. Kasvua syyttäjien lukumäärässä on 15 vuoden aikana vain noin 65 henkilöä. Se ei mitenkään riitä. Tämä on aiheuttanut myös sen, että syyttäjät väsyvät ja siirtyvät muihin töihin.

Jo nyt rikosasioiden kesto on kohtuuton erityisesti rikosten uhrien näkökulmasta. Lakimiesliiton tekemien tutkimusten mukaan esimerkiksi raiskauksissa kestää 18 kuukautta tapahtumasta käräjäoikeuden tuomioon, pahoinpitelyissä 15 kuukautta ja vastaava aika on varkauksien osalta 13 kuukautta. Merkittävä osa prosessin kestosta aiheutuu syyteharkinta-ajasta (raiskaukset 10 kk, pahoinpitelyt ja varkaudet n. 8 kk). Ajat ovat aivan liian pitkiä asianomistajalle odottaa ratkaisua. Lisäksi esitutkintayhteistyöhön käytettävien resurssien niukkuuden vuoksi myös esitutkinta usein pitkittyy syyttäjien työkiireiden vuoksi.

Syyttäjien määrä on lisäksi huomattavasti pienempi kuin muualla vertailukelpoisissa länsimaissa eikä asialle ole olemassa mitään rikosprosessuaalista perustetta. Suomessa on noin seitsemän syyttäjää sataatuhatta asukasta kohden, kun Euroopassa keskiarvo on noin yksitoista syyttäjää sataatuhatta asukasta kohden. Pohjoismaissa syyttäjiä on keskimäärin 10-12 sataatuhatta asukasta kohti. Jos tätä suhdelukua sovellettaisiin Suomeen, **tulisi Suomessa siis olla noin 600 syyttäjää**. Suomessa syyttäjiä on kuitenkin ainoastaan 412. Suomessa on myös suhteessa huomattavasti vähemmän syyttäjiä kuin Ruotsissa (Suomessa 7/100.000 ja Ruotsissa 10/100.000), vaikka työnkuva ja tehtävät vastaavat pitkälti Suomessa ja Ruotsissa toisiaan. Suomessa syyttäjä osallistuu rikosasioiden esitutkintaan merkittäväällä panoksella esitutkintalaissa säädetyn esitutkintayhteistyön kautta ja Ruotsissa taas on olemassa järjestelmä, jossa on syyttäjätutkinnanjohtaja ja poliisin tutkinnanjohtaja. Työhön ja työn laatuun liittyviä perusteita siihen, että Suomessa syyttäjiä on huomattavasti vähemmän, ei ole olemassa.

Jotta selonteossa esitetyt tavoitteet saavutetaan pitää niihin osoittaa määrärahat. Muutoin selonteot ovat merkityksetöntä sanahelinää.

SSYn hallituksen puolesta

Jukka Haavisto
Suomen syyttäjäyhdistys ry:n
hallituksen puheenjohtaja